

TUUSULAN KUNNAN TOIMINNALLINEN TASA-ARVO- JA YHDENVERTAISUUSUUNNITELMA 2025

Valtuusto x.x.2024

Sisällysluettelo

1.	Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta koskevat velvoitteet	1
2.	Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman valmistelu	3
3.	Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvät suunnitelmat, ...	6
	mallit, raportit ja selvitykset	6
4.	Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen	10
5.	Toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi	12
6.	Arvioinnin ja toiminnan kehittäminen	13
7.	Liitteet	14
	Liite 1 Tuusulan kunnan konserni eli tytäryhtiöt, liikelaitokset ja kuntayhtymät.....	14
	Liite 2 Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden käsitteitä	15
	Liite 3 Lisää tietoa ja ohjeita tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta.....	17
	Liite 4 Tuusulan kunnan suunnitelmat, mallit ja ohjeet liittyen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen.....	19

1. Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta koskevat velvoitteet

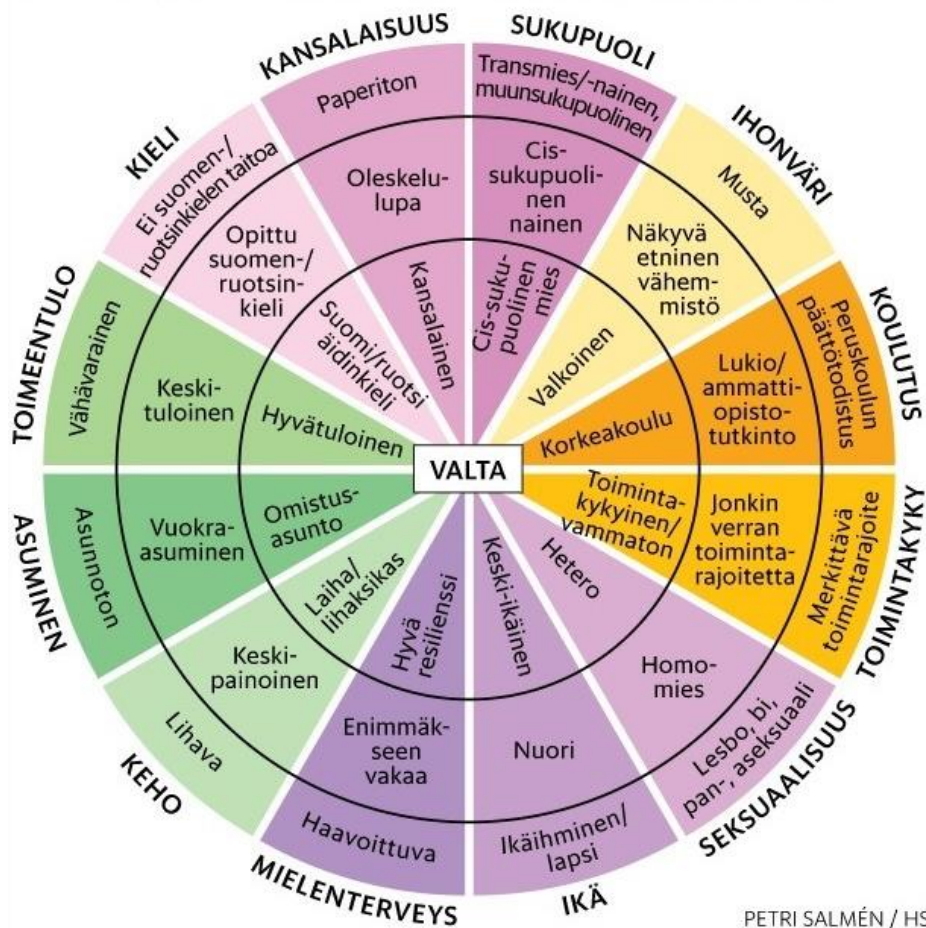
Toiminnallisen eli toiminnan kehittämiseen tähtäävän tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman tarkoituksena on edistää asukkaiden, palvelujen käyttäjien, henkilöstön ja luottamushenkilöiden yhdenvertaisuutta kunnan toiminnassa. Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta koskevien lakien mukaan kunnan on edistettävä niitä viranomaisena, palveluntarjoajana, koulutuksen järjestäjänä ja työnantajana. Kunnan ohella velvoite koskee kuntayhtymiä ja kuntaomisteisia yhtiöitä ja -liikelaitoksia (liite 1). Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmassa tarkastellaan sitä, miten kunnan toiminta vaikuttaa eri ihmisryhmiin ja yksilöihin, miten yhdenvertaisuus toteutuu ja millaisia toimenpiteitä kunnassa tehdään tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseksi. Oppilaitoksia ja varhaiskasvatusyksiköitä veloitetaan lisäksi laatimaan oppilaitos- ja yksikkökohtaiset suunnitelmat, mutta varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuussuunnitelmien on oltava valmiina siirtymäajan puitteissa vasta kesäkuuhun 2025 mennessä. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmiin valitut kehittämistoimenpiteet tulee suhteuttaa käytettävissä oleviin resursseihin. Koska suunnitteluprosessi on jatkuva, organisaatio voi painottaa tiettyjä alueita päivittyvissä suunnitelmissaan.

Tasa-arvolla tarkoitetaan lainsäädännössä kaikkien sukupuolten yhtäläisiä oikeuksia ja mahdollisuuksia sekä vallan ja resurssien tasapuolista jakautumista. Tasa-arvolain tavoitteena on ehkäistä sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää ja edistää sukupuolten tasa-arvoa. **Yhdenvertaisuudella** tarkoitetaan kaikkien ihmisten samanarvoisuutta riippumatta iästä, kansalaisuudesta, kielestä, uskonnosta tai vakaumuksesta, mielipiteestä, vammasta, terveydentilasta, seksuaalisesta suuntautumisesta tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Yhdenvertaisuuslain tavoitteena on ehkäistä tällaisiin syihin perustuvaa välitöntä ja välillistä syrjintää, häirintää sekä kohtuullisten mukautusten epäämistä. Muodollisen yhdenvertaisuuden toteutuminen tarkoittaa sitä, että samanlaisessa tapauksessa ihmisiä tulee kohdella samalla tavoin. Samanlainen kohtelu ei kuitenkaan aina takaa tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutumista, sillä ihmisten lähtökohdat ovat erilaiset. Positiivisella erityiskohtelulla tietyn ryhmän asemaa ja olosuhteita voidaan parantaa tosiasiallisen yhdenvertaisuuden varmistamiseksi. Kunnan toiminnassa on tärkeää tunnistaa myös moniperusteinen syrjintä eli samanaikaisesti monen eri syyn takia syrjityksi joutuminen. Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen. Erilaisten henkilöön liittyvien tekijöiden merkitystä yhteiskunnassa voi tarkastella esimerkiksi etuoikeuskehän avulla (kuva 1).

Tasa-arvolain ja yhdenvertaisuuslain ohella syrjinnän kielto sisältyy myös Suomen perustuslakiin. Perustuslaissa on erikseen momentti lasten yhdenvertaisesta kohtelusta, heidän oikeudestaan saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin sekä julkisen vallan velvollisuudesta tukea lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Hallintolaissa puolestaan säädetään, että viranomaisen toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Kuntalaissa edellytetään palvelujen ja muiden toimenpiteiden yhdenvertaista saatavuutta sekä asukkaiden ja palvelujen käyttäjien mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan. Kuntalain perusteella kunnan on edistettävä asukkaidensa hyvinvointia ja kestävästä kehitystä. Kunnan

vastuulla on luoda edellytykset asukkaiden itsehallinnon sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumiseksi kunnan toiminnassa. Sosiaalisesti kestävä kunta toimii tasa-arvoisesti ja yhdenvertaisesti.

Kansallisen lainsäädännön lisäksi kuntia sitovat YK:n naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (CEDAW), Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus (CRPD), Rasisminvastainen yleissopimus (CERD), Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (Istanbulin sopimus) sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimus (LOS). Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen on myös osa Suomea sitovien YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelman The 2030 Agenda for Sustainable Development tavoitteiden saavuttamista. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden vahvistaminen kuuluu vastuulliseen johtamiseen, jolla edistetään sosiaalista kestävyttä.

Kuva 1 Etuoikeuskehä (Wheel of Power, Privilege, and Marginalization, by Sylvia Duckworth, ccrweb.ca/SylviaDuckworth, suomennos Michaela Moua)

2. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman valmistelu

Tuusulan kunnan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman valmistelu käynnistyi loppuvuodesta 2022. Osallistuvaa valmistelua toteutettiin kolmella eri foorumilla. Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvistä teemoista käytiin maalisi-huhtikuussa 2023 Erätaukodialogeja ikäihmisten neuvoston, vammaisneuvoston ja lapsi- ja perheasiainneuvoston kanssa heidän edustamiensa kohderyhmien elämään vaikuttavista näkökulmista. Lisäksi järjestettiin kuntalaisille avoin dialogi Tuusulan pääkirjastolla. Helmikuussa 2023 kunnan osallisuusasiatuntija tapasi kuntalaisia Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen kiertueella Hyrylässä ja Jokelassa. Kuntalaisilta kysyttiin, mitä tasa-arvo heille merkitsee ja miten ihmisten yhdenvertaisuutta voitaisiin parantaa. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunnassa käytiin lähetekeskustelu yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelman sisällöistä huhtikuussa 2023.

Erätaukodialogissa ikäihmisten neuvoston kanssa ilmeni, että ikäihmiset ovat kokeneet ikäsyrjintää. Ikäihmisten kokemuksen mukaan heidät on joissakin tilanteissa tai asioissa halettu siirtää syrjään antamaan tilaa nuoremmille. Neuvosto toivoi kunnioituksen, osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuksien lisäämistä heitä koskevissa asioissa. Palvelujen digitalisoinnista pidettiin uhkana ikäihmisten yhdenvertaisuuden kannalta, koska monilla heistä ei ole taitoa ja energiaa omaksua jatkuvasti uudistuvaa teknologiaa. Lisäksi palvelujen saavutettavuudessa nähtiin parantamisen varaa, koska julkisen liikenteen niukkuus tekee liikkumisesta autottomalle ikäihmiselle hankalaa.

Vammaisneuvoston erätaukodialogissa yhdenvertaisuuteen liittyvät huolenaiheet koskivat erityisesti terveydenhuoltoa, koska kaikilla ei ole voimavaroja huolehtia terveydestään ja hoitamattomat sairaudet saattavat johtaa liitännäissairauksiin. Vammaiset ovat joutuneet tällaisissa tilanteissa eriarvoiseen asemaan, mikä on vaikuttanut heidän elämäänsä laajasti. Vammaisten liikuntarajoitteet hankaloittavat esimerkiksi puhelimeen vastaamista, mikä muodostuu ongelmaksi, kun monissa palveluissa on nykyään takaisinsoittopalvelu. Vammaisten näkökulmasta kunnan verkkosivuja on hankala käyttää ja neuvosto toivoi, että niillä käytettäisiin myös selkokieltä. Neuvosto ehdotti, että digipalvelujen saavutettavuus varmistettaisiin osallistamalla toimintarajoitteisia kuntalaisia niiden suunnitteluun. Neuvoston mukaan talvi on näkövammaisille ja liikuntarajoitteisille erityisen haastavaa aikaa, joten katujen kunnossapidossa on huomioitava heidät. Kaavoituksessa on tärkeää varmistaa, että kunnassa on riittävästi invapysäköintipaikkoja. Neuvoston mukaan omatoimisuuteen kannustaminen ja itsepalvelun lisääntyminen asettavat vammaiset eriarvoiseen asemaan erilaisen tuentarpeen takia. Yhdenvertaisuuslaki edellyttää, että viranomainen, koulutuksen järjestäjä, työnantaja sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoaja tekee asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa asioida viranomaisissa sekä saada koulutusta, työtä ja yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluja sekä suoritua työtehtävistään ja edetä työurallaan.

Lapsi- ja perheasiainneuvosto esitti huolensa nuorten yhdenvertaisuudesta liittyen harrastustoimintaan, vaikuttamismahdollisuuksiin, mielenterveyteen ja kieleen. Välimatkat ovat Tuusulassa pitkiä ja julkinen liikenne niukkaa, joten lapset voivat joutua eriarvoiseen asemaan suhteessa osallistumisen mahdollisuuksiin. Liikuntaa pidetään neuvostossa erityisen tärkeänä ja siksi lasten yhdenvertaiset mahdollisuudet sen harrastamiseen pitäisi varmistaa. Neuvoston mukaan nuoret eivät osallistu tarpeeksi heitä koskevaan päätöksentekoon ja heidän vaikuttamismahdollisuutensa koetaan heikoiksi. Neuvosto toivoi, että päätöksentekoon osallistumisesta tehtäisiin nuorille houkuttelevampaa esimerkiksi parantamalla viestintää. Neuvoston mukaan kunnan viestinnässä on parantamisen varaa myös perheiden kielellisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Lisäksi neuvosto oli huolissaan erilaista oppimisen tukea tarvitsevien lasten ja nuorten yhdenvertaisuudesta koulussa. Lapset ja nuoret eivät saa joutua erilaisten oppimisen tapojen ja kykyjen takia eriarvoiseen asemaan.

Kuva 2 Kaikki yhdessä yhteisen tavoitteen äärellä

Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen kiertueella useimmat kuntalaiset kertoivat tasa-arvon merkitsevän heille etenkin arvostusta ja kunnioitusta. Lisäksi tasa-arvo tarkoittaa heille vertaisuutta, turvallisuutta, hyväksyntää, osallisuutta sekä yhdenvertaisia oikeuksia, vaikuttamismahdollisuuksia ja palveluja, Kiertueen osallistujien mukaan yhdenvertaisuutta voitaisiin parantaa Tuusulassa etenkin suvaitsevaisuudella, esteettömyydellä, avoimuudella, tasa-arvolla ja toimivalla julkisella liikenteellä. Parannuskeinoiksi ehdotettiin myös matalan kynnyksen palveluja, osallistavien menetelmien käyttöä, lähipalveluja, monikanavaisuutta, yksilöllisyyttä, helppoa saavutettavuutta ja maksuttomuutta. Yhdenvertaisuuden lisääminen edellyttäisi kuntalaisten mielestä muun muassa tietoisuuden lisäämistä, erilaisuuden hyväksymistä, vuorovaikutusta, kuuntelemista ja kuulemista. Osallistuva budjetointi, matalan kynnyksen palvelut ja vapaaehtoistyö mainittiin yhdenvertaisuutta lisäävinä toimintamalleina. Yhdenvertaisuuden edistämisen edellytyksinä pidettiin ihmisoikeuksia ja sananvapautta.

Syksyllä 2024 vammaisneuvosto, lapsi- ja perheasiainneuvosto, ikäihmisten neuvosto ja nuorisovaltuusto tutustuivat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman luonnokseen ja kommentoivat sitä. Kaikki vaikuttamistoimielimet pitivät tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa hyvin valmisteltuna ja toivoivat sen toteutuvan kunnassa suunnitellusti. Nuorisovaltuusto toivoi erityisesti, että lasten ja nuorten kanssa keskusteltaisiin suunnitelmasta etenkin kouluissa ja päiväkodeissa, jotta tietoisuus tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden tärkeydestä ja kunnan tekemistä toimenpiteistä lisääntyisi, ja positiivinen keskustelukulttuuri asian tiimoilta paranisi tulevaisuudessa. Vammaisneuvosto ehdotti toimenpiteeksi induktiosilmukoiden hankkimista kunnan toimipisteisiin. Ehdotus päätettiin huomioida valmisteilla olevassa vammaisten hyvinvointisuunnitelmassa. Ikäihmisten neuvosto toivoi, että suunnitelmassa kiinnitettäisiin erityistä huomiota viestinnän ja digitaalisen asioinnin saavutettavuuteen sekä joukkoliikenteen kattavuuteen ja kevyen liikenteen väylien esteettömyyteen. Lisäksi neuvosto huomautti, että kuntaan tarvitaan tarpeeksi esteettömiä ja toimivia tiloja koontumiseen.

3. Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvät suunnitelmat, mallit, raportit ja selvitykset

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma liittyy osaltaan Tuusulan kunnan toimintaa ohjaavaan strategiaan, jonka tavoitteena on asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen ja kunnan kehittäminen kestävästi. Vuosille 2021–2025 laaditun strategian valmisteluun osallistui laaja joukko tuusulalaisia, luottamushenkilöitä ja kunnan henkilöstöä erilaisten osallistuvien työpajojen, seminaarien ja kyselyjen kautta.

Elämisen taidetta kestävästi kasvavassa Tuusulassa		
Strategiset päämäärät 2021-2025		
TUUSULASSA ON MAHDOLLISUUK- SIA KASVAA JA ME- NESTYÄ	TUUSULASSA ON HYVÄ ELÄÄ	TUUSULA KEHITTYY KESTÄVÄSTI
Veto- ja pitovoima	Hyvinvointi	Kestävyys- ja ilmastoteot
Asuminen ja elinympäristö	Osallisuus ja yhteisöllisyys	Luonnon monimuotoi- suus
Yritykset ja työpaikat	Oppiminen ja osaaminen	Liikkuminen
Vapaa-aika, harrastami- nen ja kulttuuri	Turvallisuus	Talous

Kuva 4 Tuusulan kunnan strategiset päämäärät 2021-2025

Tuusulan kunta laati syksyllä 2023 lakisääteisen henkilöstöpoliittisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman, joka päivitetään kahden vuoden välein. Henkilöstölle laadittiin myös toimintamalli ja ohjeet häirinnän ja epäasiallisen kohtelun ehkäisyyn ja käsittelyyn. Kunnassa on lisäksi käytössä henkilöstön aktiivisen tuen toimintamalli ja rekrytoinnin ABC-ohje, joilla edistetään henkilöstön tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Kasvun ja ympäristön toimialueella laadittiin alkuvuonna 2024 projektitoiminnan eettiset toimintaohjeet. Toimielinten eettiset ohjeet linjaavat puolestaan kunnassa toimivien luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden toimintaa ja yhteistyötä valtuustokaudella 2021-2025. Ohjeilla ja pelisäännöllä tuetaan kunnan vaikuttavaa ja toimivaa johtamista ja yhteistyötä sekä lisätään avoimuutta toimintatavoista.

Kunnan järjestösuunnitelma on voimassa valtuustokauden 2021-2025. Sen toimenpiteillä mahdollistetaan se, että kaikilla yhteisöillä on riittävät ja yhdenvertaiset edellytykset toimia kunnassa. Tuusulan kunnassa on ollut käytössä myös osallisuusmalli vuodesta 2017 lähtien. Sen kuusi eri tulokulmaa ohjaavat osallisuuden edistämistä palvelujen tuottamisessa ja kehittämässä korostaen oikeuksien toteutumista, asukkaiden mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa sekä ihmisten keskinäistä vastavuoroisuutta. Osallisuus on olennainen osa päätösasioiden valmisteluprosessia. Esimerkiksi Osallistuvassa budjetoinnissa asukkaat pääsevät päättämään siitä, miten kunnan käytössä olevia julkisia varoja käytetään.

Joulukuussa 2022 Tuusulan kunta hyväksyttiin mukaan Unicefin Lapsiystävällinen kunta -malliin, joka perustuu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. Mallin tavoitteena on auttaa kuntia tekemään lasten hyvinvoinnin kannalta oikeita ratkaisuja kunnan hallinnossa ja lasten palveluissa sekä edistämään etenkin heikoimmassa asemassa olevien lasten oikeuksia. Malli ottaa huomioon erityisesti yhdenvertaisuuden, osallisuuden, lapsen edun sekä oikeuden elämään ja kehittymiseen. Unicefin tuella etsitään pysyviä malleja Tuusulan kunnan rakenteisiin ja siihen, miten lasten ja nuorten oikeudet voitaisiin ottaa huomioon entistä paremmin. Tuusulan peruskoulujen Agenda2030-tavoitteilla toteutetaan YK:n kestävän kehityksen tavoiteohjelmaa, jossa otetaan ympäristö, talous ja ihminen tasavertaisesti huomioon. Ohjelman kantava periaate on, että ketään ei jätetä kehityksessä jälkeen. Oppilaitoskohtaiset tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat päivitettiin lukuvuonna 2022-2023. Ne päivitetään lakisääteisesti edelleen vähintään kolmen vuoden välein.

Kuva 5 Tuusulan sivistystoimen Agenda2030-tavoitteet

Tuusulassa laaditaan vuosittain hyvinvointikertomus, jossa kuvataan tiiviisti kuntalaisten hyvinvointia ja terveyttä sekä niiden edistämistä. Hyvinvointikertomuksen lisäksi laaditaan hyvinvointisuunnitelma, jossa kuvataan tavoitteet ja toimenpiteet hyvinvoinnin parantamiseksi. Tuusulan hyvinvointisuunnitelma valtuustokaudelle 2021-2025 hyväksyttiin valtuustossa alkuvuodesta 2022. Laajempi hyvinvointikertomus valmistellaan kerran valtuustokaudessa, ja sen tavoitteita ja toimenpiteitä päivitetään vuosittain osana kunnan strategian tavoitteistoa. Hyvinvointikertomuksessa tarkastellaan kuntalaisten hyvinvoinnin tilaa erityisesti lasten, nuorten ja perheiden, ikäihmisten ja maahanmuuttajien hyvinvoinnin sekä ravitsemuksen ja elintapojen näkökulmasta. Seuraavan kerran laaja hyvinvointikertomus valmistellaan vuonna 2025.

Hyvinvointikertomuksen lisäksi Tuusula tilaa vuosittain asukastutkimuksen, joka vuonna 2023 perustui 430 kuntalaisen ja 500 lähiseudun asukkaan vastaukseen. Tutkimuksen tavoitteina oli selvittää Tuusulan asukastyytyväisyyttä, vahvuuksia ja heikkouksia sekä vetoimatekijöitä ja tunnettuutta. 74 % tuusulalaisista vastaajista oli naisia ja lähes kaikki 35-74-vuotiaita. Tutkimuksen mukaan kuntalaiset pitivät turvallisuutta, asukaslähtöisyyttä, perheystävällisyyttä ja vastuullisuutta tärkeinä tai erittäin tärkeinä tekijöinä asumisensa kannalta. Parantamisen varaa kuntalaiset arvioivat olevan etenkin asukaslähtöisyydessä, vastuullisuudessa, teknisissä palveluissa, julkisessa liikenteessä ja liikenneyhteyksissä. Kuntalaiset kokevat, että asukkaiden toiveisiin ei Tuusulassa tartuta riittävän aktiivisesti. Tulevaisuuden tarpeiden näkökulmasta kuntalaiset toivoivat lisäksi tasavertaista kohtelua ja lähipalvelujen saatavuuden varmistamista kaikenikäisille. Lähiseutujen vastaajat toivoivat myös yhdenvertaisuutta kunnan eri alueiden kesken. Tutkimuksen johtopäätöksissä ja suosituksissa todetaan, että jatkossa Tuusulan tulisi panostaa erityisesti asukaslähtöisyyteen.

Vuonna 2023 Tuusulan asukkaille tehtiin turvallisuuskysely, jonka vastaajamäärä jäi valitettavasti pieneksi. Vastausten mukaan kuntalaisia huolestuttavat tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyen turvallisuuteen vaikuttava rasismi, yhteiskunnallinen eriarvoisuus ja vihapuhe. Osa kuntalaisista on huolissaan seksuaalisen tai muunlaisen häirinnän kohteeksi Tuusulassa. Syrjinnän tai häirinnän kohteeksi Tuusulassa joutuneet vastaajat kertoivat sen joutuneen korkeasta tai nuoresta iästä, alkuperästä, kielestä tai kansalaisuudesta, uskonnollisesta tai muusta vakaumuksesta, poliittisesta toiminnasta, mielipiteestä, perhesuhteista, vammaisuudesta, terveydentilasta, sukupuolesta, seksuaalisesta suuntautumisesta, asuinpaikasta, ulkonäöstä tai siitä, onko vastaaja alkuperäinen kuntalainen vai muuttanut kuntaan muualta. Viimeisen 12 kuukauden aikana kuntalaiset olivat kokeneen sanallista häirintää, seksuaalista ahdistelua ja väkivallalla uhkailua kodin ulkopuolella tai netissä. Turvallisuuskyselyn avoimissa vastauksissa toivottiin tasavertaista lakiin perustuvaa kohtelua mutta toisaalta ilmaistiin myös vihamielisyyttä maahanmuuttajia kohtaan. Syrjintä ja ääri liikkeitä sekä lapsiin kohdistuva väkivalta huolestuttivat vastaajia.

Tuusulan vaikuttaminen ja yhteistyö (edunvalvonta) -ohjelmassa pyritään varmistamaan, että Keski-Uudenmaan hyvinvointialue tarjoaa yhdenvertaiset palvelut tuusulalaisille sekä sisällön että saavutettavuuden näkökulmista. Kunta vaikuttaa siihen, että hyvinvointialueen palveluverkko kattaa yhdenvertaisesti tuusulalaisten palvelutarpeet ja Tuusulan alueelle kohdistuu hyvinvointialueen palveluverkkoinvestointeja. Liikenneyhteyksiin hyvinvointialueen palveluihin kiinnitetään huomiota. Myös kielellisten oikeuksien toteutuminen ja heikommassa työmarkkina-asemassa olevien palvelut turvataan.

Tasa-arvovaltuutetun toimistoon on rekisteröity viimeisten viiden vuoden aikana kolme Tuusulan kuntaa koskevaa asiaa, jotka käsittelivät syrjintää rekrytoinneissa ja kunnan henkilöstöpoliittista tasa-arvosuunnitelmaa. Tasa-arvovaltuutetulle saapuu jonkin verran myös tasa-arvolain soveltamisalan ulkopuolelle kuuluvia asioita, kuten sosiaali- ja terveystoimeen liittyviä kanteluluontoisia yhteydenottoja, joita tasa-arvovaltuutetulla ei ole toimivaltaa käsitellä. Siksi niitä ei löydy toimiston asiarekisteristä, vaikka ne liittyisivät tasa-arvoon.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistoon on puolestaan rekisteröity viimeisten viiden vuoden aikana yhdeksän Tuusulan kuntaa koskevaa asiaa, mutta yhteydenotot eivät ole johtaneet tarkempiin selvityksiin. Syrjintäperusteiksi tapauksissa on ilmoitettu tai arvioitu mielipide, terveydentila, vakaumus tai uskonto sekä vammaisuus tai useat samanaikaiset syyt. Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto on käsitellyt asioita antamalla neuvontaa yhteydenottajalle, ohjaamalla hänet toiselle viranomaiselle tai arvioimalla, ettei tapauksessa synny annetuilla tiedoilla syrjintäolettaa.

Kuva 7 Osallistuvassa budjetoinnissa asukkaat pääsevät päättämään siitä, miten kunnan käytössä olevia julkisia varoja käytetään.

4. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen

Tuusulan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma ohjaa kunnan työntekijöitä, toimielimiä ja vapaaehtoisia huomioimaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulman kaikessa toiminnassaan. Tasa-arvoinen ja yhdenvertainen kunta edistää demokratiaa, ihmisten välistä luottamusta ja hyvinvointia sekä lisää kunnan elin- ja vetovoimaa. Oikeudenmukainen päätöksenteko ja hyvin toimivat palvelut edistävät asukkaiden mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa niin yksilökohtaisiin kuin yhteisiin asioihin ja kokea olevansa tärkeä osa yhteisöä.

Viime vuosikymmenten aikaisesta edistyksestä huolimatta vain viidesosa naisista ja puolet miehistä kokee sukupuolten tasa-arvon toteutuvan Suomessa. Sukupuolten välillä on eroja hyvinvoinnissa, terveydessä, sairastavuudessa ja kuolleisuudessa. Noin puolet suomalaisista kokee seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin ja vammaisuuteen perustuvan syrjinnän olevan yleistä Suomessa. Niin ikään yli 40 % Suomen ulkomaalaistaustaisesta väestöstä joutuu kokemaan syrjintää. Lääketieteellisesti katsottuna noin 20 % väestöstä on liikkumis- ja toimimisesteisiä. Tämä tarkoittaa yli miljoonaa suomalaista. Terveys, koulutus, toimeentulo, asuminen, turvallisuus ja muut yhteiskunnalliset edellytykset vaikuttavat sekä koettuun että mitattuun hyvinvointiin ja onnellisuuteen. Vastaavasti eriarvoisuus ja syrjintä vaikuttavat muun muassa terveyteen sekä turvallisuuden ja luottamuksen kokemuksiin.

Kunnan palvelujen, tilojen ja ympäristön tulee vastata erilaisten ihmisten tarpeisiin. Inklusivisella päätöksenteolla ja toiminnalla luodaan ja turvataan hyvän elämän edellytyksiä moninaisille asukkaille erilaisissa elämäntilanteissa ja kannetaan vastuuta yhteiskunnallisten edellytysten tasa-arvoisesta ja yhdenvertaisesta toteutumisesta. Ymmärrys tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta määrittää, miten niitä toteutetaan ja edistetään kunnan toiminnassa. Kaikille samanlaiseksi suunniteltu eli universaali toiminta tai palvelu voi lisätä eriarvoisuutta, jos etukäteen ei ole pohdittu, keitä "kaikki" itse asiassa ovat. Palvelu tai toiminta on suoraan tai välillisesti syrjivää, jos kaikilla ei todellisuudessa ole mahdollisuutta sitä käyttää tai sen käyttäminen on osalle ihmisistä kohtuuttoman hankalaa. Tosiasiallinen yhdenvertaisuus voi toteutua vain, kun kaikki ihmiset tilanteestaan ja taustastaan riippumatta voivat hyötyä toiminnasta tai palvelusta. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi on tiedostettava, millaiset normit ohjaavat esimerkiksi arvostusten ja käsitysten muodostumista. Normitietoisuuden avulla voidaan tehdä näkyväksi ja analysoida kriittisesti normeja ja niiden vaikutuksia yhteiskunnassa.

Tuusulassa tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistetään ja syrjintää ehkäistään aktiivisesti kaikissa palveluissa ja päätöksenteon tasoilla, kuten edellä mainituista suunnitelmista ja ohjeistuksista ilmenee. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus huomioidaan johtamisessa, suunnittelussa ja toimeenpanossa ja toimenpiteiden vaikutuksia seurataan ja arvioidaan jatkuvasti. Yksittäinen kunta ei välttämättä voi vaikuttaa kaikkeen eriarvoisuuteen, mutta erilaisista eriarvoisuuden muodoista ja niiden keskinäisistä yhteyksistä on hyvä olla tietoinen. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen on vaikuttavinta, kun otetaan huomioon risteävät

tekijät ja tarkastellaan tilannetta samanaikaisesti useamman henkilöön liittyvän syyn kannalta. Kunnallisissa palveluissa tosiasiallista yhdenvertaisuutta edistetään muun muassa erityispalveluilla, hinnoitteluilla ja tukitoimilla.

Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymä aloitti toimintansa vuonna 2019 ja Keski-Uudenmaan hyvinvointialue 2023, mutta tuusulalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on myös kunnan lakisääteinen tehtävä. Kunnan tulee tarjota asukkailleen palveluohjausta sosiaali- ja terveyspalveluihin ja tehdä yhteistyötä hyvinvointialueen kanssa. Pitkittynyt ja vaihteleva koronaepidemiatilanne koetteli niin kuntaa ja kuntayhtymää kuin kuntalaisiakin vuosina 2020-2022. Osa epidemian vaikutuksista tulee näkymään vasta pidemmällä aikavälillä ja niiden suuruutta ja suuntaa voi vain arvioida. Hyvinvointi-indikaattoreiden raportointia vaikeuttaa kansallisen indikaattoritiedon päivittymisen hitaus.

Kuva 6 Tuusulan kunnan osallisuusympyrä

5. Toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi

Vuonna 2025 Tuusulan kunnan toimialoja sitovat seuraavat tavoitteet ja toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Suunnitelmaa tarkennetaan kunnan toiminnan vuosisuunnittelun yhteydessä. Suunnitelma on voimassa siihen saakka, että suunnitelma päivitetään seuraavan kerran. Kukin yksikkö ja toimialue on omalta osaltaan vastuussa suunnitelman toimeenpanosta.

Tavoitteet lisätään tähän taulukkoon johtoryhmäkäsittelyn jälkeen:

Toimenpide	Vastuutaho(t) ja toteutusaika- taulu	Mittarit

6. Arvioinnin ja toiminnan kehittäminen

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman toteutusta seurataan vuosittain ja siihen liittyviä päätöksiä tehdään tarpeen mukaan kunnan johtoryhmässä, hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunnassa, kunnanhallituksessa ja -valtuustossa.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasioita valmistelevat jatkossa ohjausryhmän roolissa kunnan johtoryhmä ja työryhmän roolissa kunnan viranhaltijoista koostuva, hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ryhmä yhdessä maahanmuuttajataustaisen kuntalaisen, ikäihmisten neuvoston, lapsi- ja perheasiainneuvoston, vammaisneuvoston ja nuorisovaltuuston edustajien kanssa.

Suunnitelma päivitetään valtuustokausittain eli neljän vuoden välein. Päivityksen yhteydessä laaditaan määrälliset ja laadulliset selvitykset tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta sekä niiden edistämiseksi toteutetuista toimenpiteistä ja arvioidaan toimenpiteiden vaikutuksia. Lisäksi tarkastellaan tulevia kehittämistarpeita ja tehdään suunnitelma uusista toimenpiteistä ja tavoitteista.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseen ja ylläpitämiseen tarvitaan kunnan ohella kuntalaisia, järjestöjä, hyvinvointialuetta ja kuntayhtymiä, oppilaitoksia ja muita keskeisiä yhteistyökumppaneita. Yhdenvertaisuuden kokemus muodostuu kunnan toimijoiden, yhteistyökumppaneiden ja kuntalaisten välisessä vuorovaikutuksessa. Jokaisen on osattava sekä tunnistaa syrjinnän eri muotoja ja yhdenvertaisuutta haastavia tilanteita että puuttua asiaan rakentavalla tavalla havaitessaan syrjintää tai epäasiallista kohtelua.

7. Liitteet

Liite 1 Tuusulan kunnan konserni eli tytäryhtiöt, liikelaitokset ja kuntayhtymät

Omistusosuus (%)	Tytäryhtiö
100	Koy Riihikallion lähipalvelukeskus
100	Tuusulan kunnan kiinteistöt Oy
100	Riihikallion päiväkotikeskus (yhtiö purettiin ja yhdisteltiin konserniin vuoden 2023 lopussa, purkukirjaukset 2024)
100	Tuusulan Lahelankankaan toimitalo (yhtiö purettiin ja yhdisteltiin konserniin vuoden 2023 lopussa, purkukirjaukset 2024)
100	Tuusulan jäähalli Oy
89,24	Tuusulan Urheilukeskus Oy (ent. Tuusulan Tenniskeskus Oy)
74,3	Kellokosken jäähalli Oy
66,98	Koy Tuusulan vanha kunnantalo
60	Koy Keravan ja Tuusulan Paloasema

Omistusosuus (%)	Kuntayhtymä
	Keski-Uudenmaan hyvinvointialue Keusote
31,25	Keski-Uudenmaan Koulutuskuntayhtymä Keuda
24,45	Keski-Uudenmaan Vesi Kuntayhtymä (Tuusulan seudun vesilaitos kuntayhtymä)
17,07	Keski-Uudenmaan vesiensuojelun liikelaitoskuntayhtymä
3,02	Helsingin seudun liikennekuntayhtymä HSL
2,68	Uudenmaan Liitto kuntayhtymä
	Keski-Uudenmaan Työterveys

Liikelaitokset

Tuusulan kunnan vesihuoltoliikelaitos

Isäntäkuntamalli

Keski-Uudenmaan ympäristökeskus

Liite 2 Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden käsitteitä

Tasa-arvo	Sukupuolten tasa-arvolla tarkoitetaan sukupuolten yhtäläisiä oikeuksia ja mahdollisuuksia sekä vallan ja resurssien tasapuolista jakautumista. Muodollinen tasa-arvo tarkoittaa syrjimättömyyttä ja yhdenvertaisia oikeuksia ja kohtelua. Tosiasiallisella tasa-arvolla tarkoitetaan sukupuolten yhdenvertaisuutta eri tilanteiden ja niiden lopputulosten suhteen. Tasa-arvo edellyttää sukupuolen moninaisuuden huomioimista ja yhdenvertaista kohtelua riippumatta sukupuoli-identiteetistä ja sukupuolen ilmaisusta.
Yhdenvertaisuus	Yhdenvertaisuus tarkoittaa ihmisten samanarvoisuutta riippumatta iästä, etnisestä tai kansallisesta alkuperästä, kansalaisuudesta, kielestä, uskonnosta ja vakaumuksesta, mielipiteestä, vammaisuudesta, terveydentilasta, seksuaalisesta suuntautumisesta tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Erityislainsäädännössä tehdyn jaottelun vuoksi yhdenvertaisuuslaissa yhdenvertaisuudella tarkoitetaan syrjimättömyyden ja tasavertaisten mahdollisuuksien varmistamista muun henkilöön liittyvän syyn kuin sukupuolen suhteen.
Monimuotoisuus	Monimuotoisuudella tarkoitetaan ihmisten moninaisuutta ja moniarvoisuutta. Edellä mainittujen tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen kohteluun liittyvien tekijöiden lisäksi monimuotoisuuden ulottuvuuksia esimerkiksi ihmisten toisistaan poikkeava koulutus, kokemus, taidot, tavat, persoonallisuus ja arvot.
Inklusiivisuus	Inklusiivisuus tarkoittaa kaikkien mukaan ottamista ja osallisuutta.
Eriarvoisuus	Eriarvoisuudella tarkoitetaan tilaa, jossa ihmisten välillä on epäoikeudenmukaisia ja vältettävissä olevia eroja. Eriarvoisuus voi liittyä resurssihin tai elämänehtoihin tai se voi olla eksistentiaalista ja ilmetä esimerkiksi rasismina.
Intersektionaalisuus	Intersektionaalisuudella tarkoitetaan tarkastelutapaa, jossa monien tekijöiden katsotaan vaikuttavan samanaikaisesti yksilön identiteettiin ja asemoitumiseen yhteiskunnallisissa valtasuhteissa. Intersektionaalisen ajattelutavan mukaan vain yhtä tekijää, kuten esimerkiksi sukupuolta, yhteiskuntaluokkaa, ikää, etnistä taustaa, toimintakykyä tai seksuaalista suuntautumista ei voida analysoida erillään muista.
Cissukupuolinen tai cisihminen	Cissukupuolinen on henkilö, joka identifioituu ja on tyytyväinen syntymässä määritettyyn sukupuoleensa ja yleensä myös ilmaisee sukupuoltaan sen mukaisesti. Sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu eivät tarkoita samaa asiaa, ja myös cisihmiset voivat ilmaista sukupuoltaan moninaisin tavoin.
Lhbtqi tai hlbtqi (+)	Kirjainyhdistelmällä tarkoitetaan niitä ryhmiä, joiden seksuaalinen suuntautuminen, sukupuolen ilmaisu tai sukupuoli-identiteetti poikkeavat normista. Tällaisia ryhmiä ovat esimerkiksi lesbot, homot, bit, transihmiset, aseksuaalit, intersukupuoliset ja queerit. Lyhenteestä on eri versioita riippuen siitä, mihin ryhmään halutaan viitata.
Positiivinen erityiskohtelu	Positiivinen erityiskohtelu tarkoittaa sellaista oikeasuhtaista kohtelua, jonka tarkoituksena on tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen tai syrjinnästä johtuvien haittojen ehkäiseminen tai poistaminen.
Välitön syrjintä	Syrjintä on välitöntä, jos jotakuta kohdellaan henkilöön liittyvän syyn perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta on kohdeltu, kohdellaan tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa.

Välillinen syrjintä	Syrjintä on välillistä, jos näennäisesti yhdenvertainen sääntö, peruste tai käytäntö saattaa jonkun muita epäedullisempaan asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella. Jos säännöllä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia, kyseessä ei ole syrjintä.
Häirintä	Henkilön ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukkaava käyttäytyminen on häirintää, jos loukkaava käyttäytyminen perustuu henkilöön liittyvään syyhyn ja käyttäytymisellä luodaan sen takia henkilöä halventava, nöyryyttävä, uhkaava, vihamielinen tai hyökkäävä ilmapiiri.
Psykologinen turvallisuus	Psykologinen turvallisuus on sekä jaettu että yksilön kokemus. Psykologisesti turvallisessa yhteisössä jokainen kokee olevansa arvostettu osa yhteisöä ja voivansa kertoa omat näkemyksensä, ideansa ja huolenaiheensa. Hänen ei tarvitse pelätä, että asioiden esille ottaminen johtaisi kielteisiin seurauksiin.
Rakenteellinen rasismi	Rakenteellinen rasismi tarkoittaa epäoikeudenmukaista julkisen vallan käyttöä. Se on tulosta pitkään kestäneestä epäoikeudenmukaisesta politiikasta, puutteellisesta lainsäädännöstä ja ahtaista kulttuurisista käsityksistä. Rodullistavien ajattelumallien myötä valkoisille ihmisille on historiallisesti muodostunut hierarkkinen asema suhteessa ei-valkoisiin ihmisiin. Valtasuhteen vuoksi rakenteellisen rasismin vaikutukset kasautuvat Suomessa esimerkiksi turvapaikanhakijoille, pakolaisille, maahanmuuttajille, saamelaisille ja romaneille.
Tokenismi	Tokenismi on toimintatapa tai käytäntö, joka on etupäässä symbolinen ja jossa näennäisesti yritetään täyttää yhdenvertaisuusvelvoitteet ja moninaisuustavoitteet siten, että se ei muuta valta-asemaa ja/tai organisatorisia järjestelyjä. Se on näennäistä huomioimista ja osallistamista, jossa otetaan muodollisesti mukaan esimerkiksi vähemmistön edustaja ilman, että tällä on todellista vaikutusta mihinkään.

Liite 3 Lisää tietoa ja ohjeita tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta	Finlex: ajantasainen lainsäädäntö
Verkkokoulutus monimuotoisesta työelämästä – tietoa ja työkaluja julkishallinnolle	eOppivan ja Työ- ja elinkeinoministeriön verkkokoulutus monimuotoisuudesta työelämässä
Monimuotoisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo työyhteisössä -opas	Työturvallisuuskeskuksen opas yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi, monimuotoisuuden johtamiseksi sekä näihin aiheisiin liittyvien lakisääteisten velvoitteiden toteuttamiseksi
Verkkokoulutus sukupuolten tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta	eOppivan ja Työ- ja elinkeinoministeriön verkkokoulutus tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta
Sateenkaarisanasto suomeksi	Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä koskevia käsitteitä ja termejä
Tasa-arvon tarkistuslista työpaikalle	THL:n ohjeita sukupuolten tasa-arvon edistämisestä työnantajan ja työpaikan johdon näkökulmasta.
Tasa-arvo.fi	Tasa-arvoaltuutetun sivusto
Työnantajan monimuotoisuusopas	Työ- ja elinkeinoministeriön interaktiivinen opas
Tasa-arvosanasto	Sukupuoleen ja tasa-arvoon liittyviä termejä ja määritelmiä, joita käytetään lainsäädännössä, tutkimuksessa, julkisessa keskustelussa ja tasa-arvotyössä
Yhdenvertaisuuden edistäminen työpaikalla – opas työnantajalle	Työsuojeluhallinnon verkko-opas työnantajille yhdenvertaisuuden edistämiseksi työpaikalla
Yhdenvertaisuuslaki Yhdenvertaisuuslaki	Finlex: ajantasainen lainsäädäntö Oikeusministeriön tietopaketti yhdenvertaisuuslaista
Yhdenvertaisuus.fi Yhdenvertaisuuden arvioinnin työkalu Yhdenvertaisuuden arvioinnin opas	Oikeusministeriön sivusto yhdenvertaisuudesta ja syrjimättömyydestä Yhdenvertaisuuden arvioinnin työkalu Yhdenvertaisuuden arvioinnin opas
Syrjintätieto	Ajantasaista tutkimus- ja tilastotietoa syrjinnän esiintymisestä Suomessa
Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus	Kuntaliiton sivusto tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta
MoniSuomi -tutkimustulokset	THL:n MoniSuomi-tutkimus Suomessa asuvan ulkomailla syntyneen aikuisväestön terveydestä ja hyvinvoinnista

Yhdenvertaisen kunnan tekijät -verkkokoulutus	eOppivan ja Työ- ja elinkeinoministeriön verkkokoulutus yhdenvertaisuudesta kunnassa
Päätösten vaikutusten ennakoarviointi	THL:n sivusto päätösten vaikutusten ennakoarvioinnista
Tuusulan Lapsiystävällinen kunta -malli	Tuusulan Lapsiystävällinen kunta -sivusto
Verkkokoulutus antirasismista ammattilaisille	THL:n verkkokoulutus antirasismista
Kestävä kehitys	Tietoa YK:n kestävän kehityksen tavoiteohjelma Agenda 2030:sta
Monimuotoisuusbarometri 2020	Työterveyslaitoksen selvitys henkilöstöalan ammattilaisten näkemyksistä liittyen monimuotoisuuteen
Työelämä ja köyhyys -raportti	Vammaisfoorumi ry:n työelämä ja köyhyys -teematyöryhmän raportti (2019)
Selvitys romanien syrjintäkokemuksista	Vähemmistövaltuutetun selvitys romanien syrjintäkokemuksista (2014)
Opas yhdenvertaisuuden edistämiseen kunnan toiminnassa	Kuntaliiton Opas yhdenvertaisuuden edistämisestä kunnassa
Yhdenvertaisen toiminnan työkalu työntekijöille	Helsingin kaupungin työkalu yhdenvertaisen toiminnan varmistamiseksi
Suomen Romanipoliittinen ohjelma 2023-2030	EU:n strategiseen puiteohjelmaan kuuluva Suomen romanipoliittinen ohjelma romanien yhdenvertaisuudesta, osallisuudesta, osallistumisesta sekä syrjinnän poistamisesta
Lapsistrategia	Kansallisen lapsistrategian sivusto
Miehen tasa-arvo	STTK:n julkaisu erilaisista näkökulmista koskien miesten tasa-arvoa Suomessa.
Perusoikeusbarometri 2021	Oikeusministeriön ja Ihmisoikeuskeskuksen raportti koko väestön, vammaisten ja toimintarajoitteisten henkilöiden sekä kielivähemmistöjen (venäjän-, arabian- ja ruotsinkieliset) näkemyksistä ja kokemuksista liittyen perusoikeuksi.
Eriarvoisuuden tila Suomessa 2024 -raportti	Kalevi Sorsa -säätöön raportti koetun hyvinvoinnin ja lapsiperheiden toimeentulon muutoksista Pohjoismaissa, sukupuolen ja iän vaikutuksista äänestyskäyttäytymiseen, maahanmuuttajanuorten kiinnittämisestä yhteiskuntaan ja sukupolvien välisestä tuloliikkuvuudesta.
Eurooppalainen tasa-arvon peruskirja Kuntaliitto.fi	Sitoumus sukupuolten tasa-arvon toteuttamiseksi alueellisella ja kuntatasolla.

Liite 4 Tuusulan kunnan suunnitelmat, mallit ja ohjeet liittyen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen

[Laaja hyvinvointikertomus 2017-2021](#)

[Hyvinvointikertomus 2023](#)

[Hyvinvointisuunnitelma 2021-2025](#)

[Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2022-2025](#)

[Lapsiystävällinen kunta-malli](#)

[Työllisyysohjelma 2022-2025](#)

[Järjestösuunnitelma 2021-2025](#)

[Ehkäisevän päihdetyön suunnitelma 2021-2025](#)

[Eettiset ohjeet ja toimielinten pelisäännöt 2022](#)

[Vaikuttaminen ja yhteistyö \(edunvalvonta\) -ohjelma 2021-2025](#)

Henkilöstön tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma 2024-2025

Osallisuusmalli

Lisäksi peruskoulujen ja lukion yksikkökohtaiset tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat ovat saatavilla oppilaitosten verkkosivuilta tai rehtorilta. Varhaiskasvatuksen yksikkökohtaiset tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat valmistuvat vuonna 2025.